

Utopie a budoucnost

Georg Picht navrhuje nejen odlišit utopii od prognózy, ale zamítá běžné a povrchní chápání utopie jako nějaké snového obrazu neskutečného světa (das Traumbild einer unwirklichen Welt); chápe totiž utopii spíš jako rozvrh či projekt obrazů takových poměrů, kterých je možno dosáhnout cílevědomým jednáním. Souhlasím s jeho vymezením, ale není mi dost jasné, proč pak mluvit o utopii (a jen na okraj: tím méně lze mluvit o „uchronii“). Prognóza počítá jen s trendy a tendencemi, které jsou aktuálně přítomné a někam směřují – je to odhad jejich směru a příslušných výsledků. Projekt nějaké nové (tj. relativně více nebo méně nové) skutečnosti, který může být uskutečněn cílevědomým jednáním, musí pochopitelně s takovou prognózou počítat, i když zajisté nikoli jako hotovou věcí. Každý uskutečňovaný projekt představuje vlastně pokus, jak ovlivnit v některém směru chod dalších věcí a tak opravit či napravit to, co předpovídá prognóza, zkrátka to zařídit tak, aby prognostická předpověď nebyla v některých bodech naplněna, aby se to, co byl předpovídáno, nenaplnilo buď vůbec nebo nikoli v té míře, jak zněl odhad. Označovat žádoucí obraz něčeho budoucího v nějakém směru za utopický se mi nejeví jako dost smysluplný, protože to chce měnit běžné chápání, aniž by bylo možno se opřít třeba o jazyk (a nějakou etymologii apod.). Mám tedy námitky jen proti termínu a jeho významovým úpravám, nikoli proti navrhovanému novému významu onoho starého termínu. Význam bych podržel, ale spojil bych jej s jiným slovem. Také další „práce“ s přeznačeným termínem mi nepřipadá jako perspektivní, např. když Picht mluví o podmíněnosti takové smysluplné „utopie“ jejím sepětím s „kritickou reflexí reálných možností jednání“, nebo když smysluplnou „utopii“ odlišuje od slepé a sebe samu oslepující utopie jako „utopii“ sebekritickou a osvícenou („als selbstkritische oder aufgeklärte Utopie“; 3049, S. 15). – Vyjasnit je však nutno také pojetí tzv. možností (a rozdílu mezi možnostmi reálnými a nereálnými). Každé jednání, každá aktivita, která není pouze následkem určitého předchozího stavu (to je v hlubokém rozporu se samotnou myšlenkou činu, jednání, akce), je skutečná jen do té míry, do které mění nejen nějakou skutečnost kolem sebe, ale do které vnáší do této skutečnosti něco nového, co by tam bez onoho činu nebylo. Jak bychom mohli mluvit o „reálné možnosti“ takové emergence nového, kdybychom přitom zároveň nemuseli předpokládat onu aktivitu, ono jednání, onen čin, který sám nevyplyval a nevyplyvá ze žádné z daných okolností objektivně daných, ale je spjat se subjektem jako zdrojem něčeho navíc, totiž právě akce, aktivity?

(Písek, 101017-1.)